

Ideologinen sokeus

Ideologia on ruma sana. Sillä on paha kaiku.

Ideologia pimittää, vääristää ja harhauttaa. Herra varjelkoon meitä ideologioilta! Jyrkimmillään ideologiakammo taisi olla Jyrki Kataisen hallituksen aikana vuonna 2012, kun pääministeri lausui vaalikeskustelussa kuuluisat sanansa: ”Meillä ei ole hallituksessa kenelläkään ideologiaa.”

Ideologia- ja *ideologinen*-sanoja käytetään usein kielteisesti viittaamassa eri mieltä oleviin. Kevään 2017 eduskuntakeskusteluissa ideologiasta puhuttiin muun muassa terrorismin, perhevapaiden ja virkamattojen käsittelyn yhteydessä. Suomen eduskunnassa ollaan jokseenkin samalla kannalla kuin Napoléon Bonaparte (1769–1821). Hän tietävästi kutsui ideologeiksi ihmisiä, jotka esittivät (hänen mielestään) toteuttamiskelvottomia ajatuksia.

Ihmistieteissä ideologia on ollut viimeistään Karl Marxista (1818–83) alkaen keskeinen käsite. Määritelmiä on moneen lähtöön. Useat niistä kytkeytyvät valtaan ja vääristelyyn.

Itse ymmärrän ideologian laajasti. Otin väitöskirjassani 1999 käyttöön *ideologisen merkityksen* käsitteen, kun tutkin sanomalehtien politiikkaa käsitteleviä pääkirjoituksia. Ajatukseni oli, että kaikessa kielenkäytössä on myös perustava ideologisen merkityksen taso: otamme valinnoillamme kantaa meihin ja muihin, hyvään ja pahaan, oikeaan ja väärään.

Marx, Napoleon ja pääkirjoitukset tulivat mieleen, kun luin *Helsingin Sanomien* yliopistoutusta 18. toukokuuta. Sen mukaan julkistalouden professori Markus Jäntti on päättänyt irtisanoutua tehtävistään. Jäntti oli ilmoittanut asiasta yliopistojen lukukausimaksuja koskeneen seminaarin ja siinä syntyneen riidan yhteydessä.

Uutisessa kerrotaan, että Jäntti arvosteli seminaarissa kovasanaisesti ajatusta maksuista. Hän piti opportunistisena Etlan eli Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen tutkijoiden näkemystä, jonka mukaan maksut eivät heikennä mahdollisuuksien tasa-arvoa. Seminaarin yleisössä istunut kansanedustaja Antero Vartia puolestaan syytti Jänttiä ”ideologisesta sokeudesta”.

Jäntti tunnetaan vasemmistolaisena tutkijana. Selvä ideologi siis!

Tutkijalle esitettävä syytös ideologisesta sokeudesta on kuin nyrkinisku otsaan. Parilla pienellä sanalla tulee kyseenalaistetuksi niin tutkijan ammattitaito kuin -etiikkakin. Ei ihme, että Jäntti poltti päreensä.

Eri mieltä olevan leimaaminen ideologiksi on toki halpaa ja tavanomaista populismia. Samalla leimaaja tulee esittäneeksi, että hän itse ei ole ideologi ja että hänen esittämänsä ajatukset ovat tosia ja oikeita.

Ehkäpä Vartia onkin sillä kannalla, että lukukausimaksujen kannattajat ovat vapaita ideologiasta ja lukukausimaksut suorastaan luonnon laki. Vartian suosima *markkinaliberalismi* ei Vartian mielestä varmaankaan mahdu samaan lauseeseen ideologian kanssa. Liberalismihan on tervettä järkeä!

Ideologinen sokeus on helppo nähdä toisen silmässä, vaikkei sitä siellä olisikaan. Omalle ideologiselle sokeudellemme taidamme olla kaikki – sokeita.

VESA HEIKKINEN

Kirjoittaja on suomen kielen dosentti ja tietokirjailija.

Twitter: @tosentti